

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ ТА УНІВЕРСИТЕТІ

УДК 37.04; 378; 811.161.2

Олеся Любашенко (Україна)
ORCID ID: 0000-0002-8167-0940

Владислава Лоза (Україна)
ORCID ID: 0009-0005-1382-1136

Алла Горкуненко (Україна)
ORCID ID: 0009-0001-0071-560x

НАВЧАННЯ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТАРШІЙ ШКОЛІ ТА УНІВЕРСИТЕТІ З ПОЗИЦІЙ ЖАНРОВОГО ПІДХОДУ

У статті обґрунтовано жанровий підхід до формування компетентності в науковій комунікації в учнів і студентів у процесі навчання мови. Представлено оригінальну технологію навчання і викладено результати тренування наукової комунікації та оволодіння науковим стилем української мови в 10 класі старшої профільної школи. Навчальну технологію застосовано для вдосконалення усного і писемного мовлення учнів у жанрі наукової доповіді. Технологію запропоновано реалізовувати поетапно: 1) ознайомлення з особливостями наукового стилю української мови та жанру наукової доповіді; 2) інструкції до підготовки наукової доповіді в усній і писемній формах; 3) аналіз процесуальних, мовних і текстових характеристик наукової комунікації; 4) виголошення колективної наукової доповіді учнями та її обговорення. Навчальні досягнення учнів старшої профільної школи, виявленні у процесі експериментального навчання, зіставлено з компетентністю студентів-філологів університету в науковій комунікації та використанні жанру наукової доповіді. Зроблено висновок про доцільність навчання мови й опанування наукового стилю за умов системного тренування наукової комунікації учнів і студентів та цілісного оволодіння окремим жанром наукової комунікації в усній і писемній формах.

Ключові слова: навчальна технологія, жанровий підхід, наукова комунікація, жанр наукової доповіді, навчання мови.

Вступ

Постановка проблеми. Наукова комунікація є надзвичайно цікавим для дослідження явищем, тому що в ній міжперсональні зв'язки мовців неодмінно відображають їхні статуси як представників закладів (шкіл, академій, університетів), міст, країн. Мовець, який використовує науковий стиль, завжди репрезентує певний науковий напрямок, концепцію, погляди, поширені серед академічних кіл його/її держави, спільноти, соціального середовища. У такий спосіб наукові комунікатори зазвичай створюють усний і писемний тексти в позиції колективного автора, адже вони зобов'язані спиратися на підмурок наукових знань своїх попередників, фундаторів наукових напрямків, прихильників окремих теорій та їхніх

опонентів. Завдання навчання наукової комунікації зазвичай постає перед університетами, дослідницькими центрами, проєктними групами викладачів і студентів закладів вищої освіти (Луценко, 2023; Кравченко, 2024). Проте й старшокласники беруть участь в роботі Малої академії наук України, змагаються на шкільних наукових конкурсах і олімпіадах. Концепція Нової української школи містить положення про те, що учнів необхідно навчати розуміти й обирати наукові підходи для формування дослідницького світогляду, розвивати в них уміння спостерігати й аналізувати, формулювати гіпотези й збирати фактичний матеріал, експериментувати й аналізувати отримані результати (Грищенко, 2016). Тому середня школа в процесі українських освітніх

реформ активно залучає інноваційні педагогічні технології до різних шкільних програм, маючи на увазі загальну наукову освіту школярів на основі використання сучасних цифрових технологій та інструментів (Гриневиц та ін., 2020). Безперечно, що ці процеси потребують вдосконалення учнівських умінь і навичок наукової комунікації.

Навчання мови у школі й університеті відбувається в різних стильових режимах: якщо університет пропонує студентам багато наукової літератури, то школа більше використовує науково-популярні або підручникові матеріали. Однак, тренування наукового спілкування потребує знання норм наукового стилю, правил оформлення текстів, жанрової множини текстів навіть, якщо його розпочати на шкільній лаві. Жанр певною мірою допомагає відобразити окремий сценарій реалізації наукової комунікації в тексті. Наприклад, жанр рецензії на наукову статтю поєднує декілька каналів комунікації: лексико-семантичний, композиційно-текстовий, міжперсональний (Яценко, 2017).

Важливим аспектом навчання наукової комунікації є розвиток наукової творчості учнів і студентів (Мигаль, 2007). Щоб теперішня молодь у майбутньому могла створювати нові теорії і розвивати наявні, уточнювати поняття, аналізувати факти і давати оригінальні моделі розв'язання наукових завдань з непередбачених підходів, важливо стимулювати її творчі зусилля і навчати використовувати мову для переосмислення картини світу та опису перспективи наукових здобутків у ній. Стимулювати наукову творчість школярів з української мови покликані гуртки, шкільні факультативи та учнівські конференції. Наприклад, протягом останніх років було заплановано/проведено низку наукових заходів з української мови:

- наукову учнівську конференцію "Філологія очима учнів", (Сівіцька, 2021);
- конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН, відділення

філології, секція "Українська мова", (Київська Мала академія наук, 2023);

- конкурс учнівських проєктів "Від мови – до ідентичності та традицій" для учнів 9–11 класів, (Київська міська рада, 2023.)

Цілком зрозуміло, що на цих заходах учні мають демонструвати вміння й навички наукової комунікації, знання жанрових особливостей наукової доповіді, розвинене усне й писемне мовлення в науковому стилі, грамотне використання наукової термінології та власні творчі пропозиції.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблему вдосконалення наукової комунікації під час оприлюднення результатів наукової роботи або навчання окремих тем шкільної та університетської програми шляхом дослідження, в якому беруть участь учні або студенти, в останнє десятиліття пропонують розв'язувати з позицій жанрового підходу (Kaur, & Mohamad Ali, 2017; van Enk, & Power, 2017; Прокопенко, 2021), реалізуючи усну й писемну форми наукового тексту. Проте зазвичай зберігаються традиційні погляди на контексти навчання окремих наукових жанрів. Наприклад, жанр наукової доповіді здебільшого розглядається як продукт наукової комунікації у вищій школі (Мельник, 2012) або як предмет дослідження у функціональній лінгвістиці (Meh, 2019).

Попри це багато дослідників і вчителів-практиків, руйнуючи стереотипи, вважають за необхідне формувати в учнів наукову жанрову грамотність у середній школі. Професорка Університету Сан Дієго Енн Джонс (A. Johns), яка послідовно досліджує застосування теорій жанрів в навчанні учнів середньої та молодшої школи, ініціювала в 2001 році колективну монографію "Жанр у класі", яка є досі найкращою збіркою результатів реалізації жанрового підходу в навчанні мови (Johns, 2001). У книзі представлено погляди авторів – прихильників різних педагогічних течій, зокрема: мультимовного навчання жанру в середній школі,

використання автентичного тексту на уроках, опанування макро- і мікрожанру та інструментів риторики. Автори монографії розглядають жанр як лінгвістичне й лінгводидактичне явище, як усний чи письмовий текст у соціальному контексті, в якому перебувають школярі.

Отже, жанр як лінгводидактична категорія є ключовою в процесі так званого жанрового навчання мови (Paltridge, 2012). Загалом таке навчання концептуалізоване у відповідь на запит вчителів і дослідників, які, крім знання лінгвістичних особливостей тексту певного жанру, приділяють увагу вимогам до конкретних письмових завдань, кроків, які реалізує учень, досягаючи комунікативної мети у жанрі, наприклад академічного виступу (наукової доповіді). З погляду лінгводидактики, розвиток компетентності в науковій комунікації означає просування учня (студента) від теми мовлення до плану тексту, від написання тез тексту до детального переказу його змісту, від запам'ятовування письмового тексту до виголошення його в усній формі під час публічної презентації. Соціальним контекстом цієї діяльності може бути класна дискусія, учнівська чи студентська конференція, обговорення нової теми в класі чи захист результатів свого наукового дослідження. Таким чином тренування наукової комунікації в старшій школі, на уроках української мови зокрема, повинно зумовити розвиток жанрової компетентності учнів, які згодом стають студентами університетів і вже в нових соціальних умовах демонструють накопичений мовно-мовленнєвий досвід у науковому стилі, презентуючи курсові проекти, дослідницькі пропозиції, захищаючи результати магістерської роботи.

На відміну від письмової форми наукового тексту, яка досить ґрунтовно представлена в дослідженнях в Україні (Іщенко, 2014; Романюха, 2021) і за кордоном (Toraman et al., 2020), її усне наукове мовлення є значно менш опрацьованою цариною. Усна

презентація залишається недостатньо дослідженою з лінгвістичної точки зору, що обмежує інструменти, доступні для вчителів старшої школи та університетів, які зобов'язані навчати науковому мовленню і формувати в учнів і студентів уміння наукового спілкування. Жанровий підхід до формування мовно-мовленнєвих компетенцій є зручним у викладанні, тому що дає змогу вчителю досягнути кількох цілей одночасно: розширити набір мовних одиниць, зокрема термінів і професіоналізмів, засвоїти особливості наукового стилю, розвинути в учнів текстотворення, використати всі канали наукової комунікації (усний, писемний, візуальний). Цей підхід активно впроваджують в навчанні англійської мови (Bhatia, 2002; Liu, & Chen, 2022)

С'юзен Худ (S.Hood), експертка з навчання стратегій академічного й наукового мовлення із Технологічного університету Сіднея, присвятила низку праць усному та писемному представленню результатів дослідження. На її думку, в наукових колах переважає думка, що навчання наукового мовлення – це насамперед складання писемного тексту статті, тез, дисертації (Hood, 2004). Усну текстову форму часто розглядають як "паралельний" варіант написаного тексту, з чим рішуче не погоджуються С. Худ та Г. Форі (Hood, & Forey, 2005). Тим часом усна презентація, доповідь на конференції є не менш важливим складником узагальненого оприлюднення дослідження, тому що зосередженість аудиторії у часі та місці диктує стратегії інтеракції, риторичні прийоми та засоби налаштування промовця на слухачів (Rowley-Jolivet, & Carter Thomas, 2005).

Мета і завдання статті. Мета статті – оприлюднити й обговорити результати впровадження в навчальний процес старшої профільної школи й університету технології тренування наукової комунікації в жанрі наукової доповіді. Навчання української мови запропоновано організувати з позицій жанрового

підходу та на основі розробленої авторами моделі навчання.

Завданнями статті є:

1) обґрунтування доцільності використання жанрового підходу в опануванні наукового стилю української мови;

2) пропозиція оригінальної технології навчання окремого наукового жанру та опис її апробації у 10-их класах старшої школи;

3) дослідження компетентності десятикласників і студентів університету в науковій комунікації та використанні жанру наукової доповіді.

Методологія дослідження. Дослідження проведено на методологічних засадах наукових розвідок в галузі освіти, сформульованих Норманом Волленом (Norman Wallen) та Джеком Френкелем (Jack Fraenkel), серед яких принцип пошуку взаємозумовленості втручання в навчальний процес і його прямих та опосередкованих наслідків (Wallen, & Fraenkel, 2013). У дослідженні використано жанровий і системний підходи, які дали змогу побудувати модель навчання за технологією тренування наукової комунікації 10-класників.

Емпірична фаза тривала протягом січня-квітня 2024 р. у двох 10 класах спеціалізованої школи I–III ступенів № 277 з поглибленим вивченням англійської мови Деснянського р-ну м. Києва. Загальна кількість учнів, які добровільно брали участь в експериментальному навчанні, дорівнювала 15, відповідно 10-Б (n = 9), 10-В (n = 8). У заключному опитуванні взяли участь студенти 4 курсу ОС "Бакалавр" спеціальності "Теорія та методика навчання української та іноземних мов і літератур в основній школі" Київського національного університету імені Тараса Шевченка (n = 14). Дослідження проводилося авторками статті за додаткового асистування вчителя-методиста школи № 277 м. Києва (педагогічний стаж понад 20 років).

Задля уточнення вимог навчальної програми з української мови в 10 класі і відповідності навчальної технології до

процесу навчання було проведено попередню бесіду з учителями й учнями. Для учнів було підготовлено пам'ятку (дод. А) правил наукової комунікації, а для вчителя-асистента – інструкції для систематизування даних експерименту.

Емпірична фаза впровадження технології навчання в практику охопила низку послідовних активностей.

1. Проведення опитування 1 (дод. Б) та фіксація вихідного рівня знань учнів наукового стилю української мови і вмінь наукової комунікації; виявлення рівня володіння жанром наукової доповіді учнів 10 класу.

2. Розроблення уроку 1 та комплексу вправ для домашньої і самостійної роботи для збагачення знань десятикласників про науковий стиль української мови, жанр наукової доповіді, правила усної і писемної наукової комунікації; проведення уроку 1 під час виробничої практики.

3. Проведення уроку 2 для застосування отриманих учнями знань на практиці, зокрема в підготовці тез доповіді, презентації та її колективного виголошення.

Проведення опитування 2 (дод. В): в 10 класах – для перевірки рівня оволодіння навичками наукової комунікації і жанром наукової доповіді учнів та серед студентів 4 курсу ОС "Бакалавр" – для порівняння окремих результатів. Добір зразків для навчання писемного й усного мовлення у жанрі наукової доповіді відбувався на теренах відкритих Інтернет-джерел, зокрема ресурсів Малої академії наук України, студентських конференцій (Бердянський державний педагогічний університет, 2021; Освітня платформа МАН).

Виголошення доповідей відбувалося у підгрупах А і Б, на які було поділено кожний клас, щоб актуалізувати мотиви змагання. Теми наукових доповідей було визначено згідно з навчальною програмою:

Морфологія. Повнозначні та службові частини мови

Особливості вживання вигуків та модальних слів

Особливості дієприслівника. Дієприслівниковий зворот

Творення та вживання дієприслівників

Опитування відбувалося за згодою школярів і студентів та не впливало на оцінювання з навчальних дисциплін. Опитування було проведене в аудиторіях, щоб запобігти впливам сторонніх осіб на його результати. Умовами опитування були: добровільна участь учнів і студентів, однаковий час на відповіді опитувальника, відсутність сторонніх джерел інформації під час опитування. Дані опитувальника надходили безпосередньо авторкам статті.

Наприкінці навчального року 2023–2024 було проаналізовано успішність

десятикласників з української мови в I семестрі, який передував експериментальному навчанню, та в II семестрі, який завершився після емпіричної фази дослідження. Результати порівняльного аналізу інтерпретовано авторками статті на основі середнього показника успішності в кожному класі.

Результати дослідження та їх обговорення. Технологія навчання наукової комунікації з використанням жанрового та системного підходів має етапну структуру. Модель навчання за цією технологією в 10-му класі відображає головні активності вчителів та учнів під час підготовки наукової доповіді і тренування наукової комунікації (рис. 1).

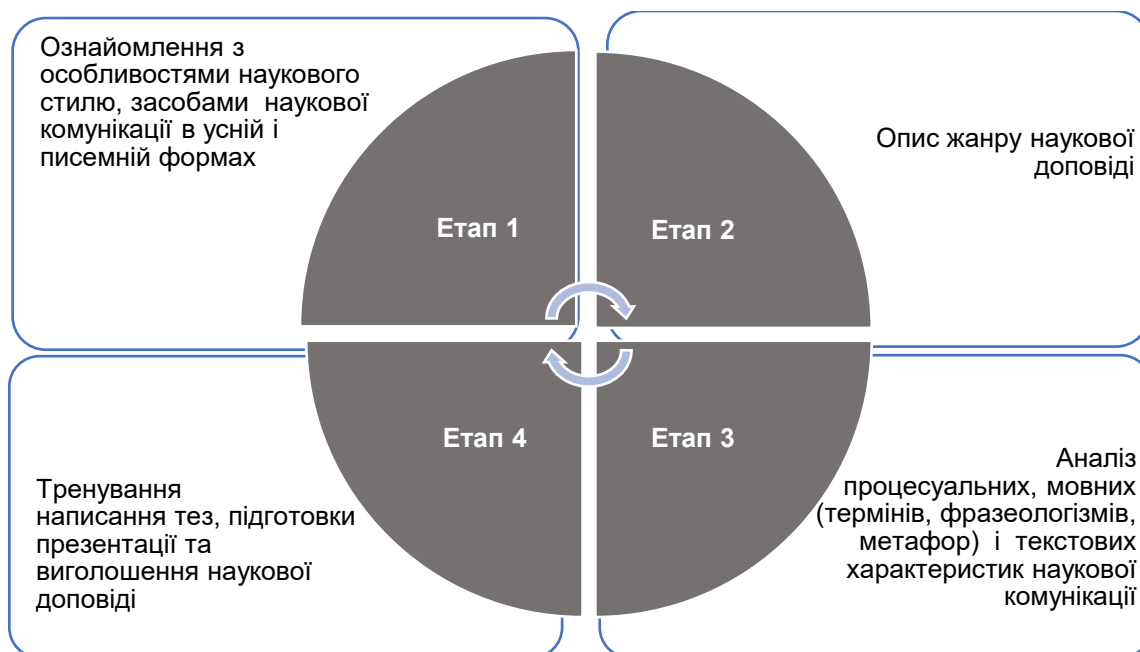

Рисунок 1. Технологія навчання наукової комунікації: жанр наукової доповіді

Етапи реалізації технології повинні дати змогу старшокласникам опанувати 4 типи характеристик наукової комунікації:

- 1) процесуальні (операції які виконують вчитель і учні);
- 2) мовні (одиниці, які використовуються в текстах);
- 3) писемнотекстові (зміст і композиція тез і презентації);
- 4) уснотекстові (зміст і правила публічного мовлення).

На I етапі в учнів необхідно актуалізувати знання про науковий стиль української мови, його підстилі, де і хто його використовує. Відбувається ознайомлення з різними жанрами, наприклад, стаття, анотація, відгук, доповідь на конференції, дискусія: Учням слід надати приклади доповідей, які можуть слугувати зразком, показати тексти тез, презентації з різних тем, які стосуються мови і мовлення, дати прослухати мовлення в

науковому стилі, наприклад на захисті досліджень в Малій академії наук.

На II етапі вчителю важливо пояснити, що таке жанр наукової доповіді, які різновиди текстів він об'єднує: доповідь-презентація, доповідь-звіт, доповідь-захист результатів дослідження. Учні засвоюють, що доповідь буває одноосібна й колективна (у співавторстві), що її підготовка потребує планування. Варто зупинитися на правилах публічного виголошення доповіді: звертанні до слухачів, визначенні мети доповіді, ілюструванні тез прикладами. Це можна реалізуватися на уроці або у домашніх завданнях. Учні повинні засвоїти порядок підготовчих операцій: вибір теми, формулювання письмових тез, створення презентації. Школярам потрібно розповісти про призначення та форму вступу, зміст і обсяг основної частини та висновків, вимоги до їх написання та оформлення. На цьому етапі вчитель може ознайомити учнів не тільки з тим, як оформити окремі частини доповіді, а й спрямувати пошук і добір матеріалів для доповідей з різних тем. На уроці української мови це можуть бути теми "Топонімічні назви мого краю" "Походження вигуків і звуконаслідувальних слів", "Висловлення ввічливості в українській мові".

На III етапі відбувається аналіз мовних і текстових особливостей наукової доповіді.

Учням необхідно надати словник термінів до визначеної теми, пояснити функціонування наукових фразеологізмів, а також наукових метафор, які надають специфічної образності науковому тексту і втілюють творче мислення доповідача чи доповідачки. У писемному тексті варто зупинитися на вживанні вставних слів і словосполучень, а також на висловлюваннях, які відображають позицію, думку, погляди мовця. Вчитель повинен пояснити учням особливості вживання наукової лексики, дотримання формальності мови та важливості дотримання логічних зв'язків. Також варто ознайомити учнів з уснотекстовими характеристиками, наприклад, як

використовувати дистанцію зі слухачами, елементи гумору, жести.

На IV етапі відбувається написання тез, підготовка презентацій та виголошення наукової доповіді учнями. Потрібно обрати одноосібне чи колективне виголошення, а також писемний варіант: тези, або презентація. Важливо перевірити матеріали та джерела, якими користуються школярі: словники, Інтернет-джерела, вірогідність наукових фактів та на яких дослідників можна спиратися, готуючи тексти. Важливо розповісти учням, яким буде процес виголошення наукових доповідей, зазначити обов'язкові вимоги та дати можливість доповідачам потренуватися розповідати досліджувану тему перед класом. Крім того, варто оголосити критерії оцінювання, наприклад, зв'язність, логічність, повнота тексту, наявність усіх структурних частин, використання метафор, грамотне вживання наукових термінів. На цьому етапі учні показують свої презентації, або доповідають, використовуючи тези як опору.

Після виголошення наукових доповідей важливо налагодити зворотний зв'язок, наприклад, провести опитування, написання фітбеку, обговорити в класі: хто з доповідачів найкраще сформулював вступ, хто використовував невербальні засоби, кому вдалося цікаво представити тему. Рефлексія посилить мотивацію розвивати наукове мовлення надалі чи проводити власні дослідження з проблем історії, теорії, функціонування української мови.

Упровадження технології навчання охопило 2 уроки в кожному класі з домашніми завданнями перд і після них. Крім того, важливим є порівняння деяких результатів передекспериментального опитування 1 та післяекспериментального опитування 2. Перше опитування було покликане з'ясувати стан знань учнів про науковий стиль, мовні одиниці в ньому, жанр наукової доповіді і розуміння власних потреб у її застосування (рис. 2, 3).

Рисунок 2. Відповідь на питання 1 опитування 1 (10-Б клас)

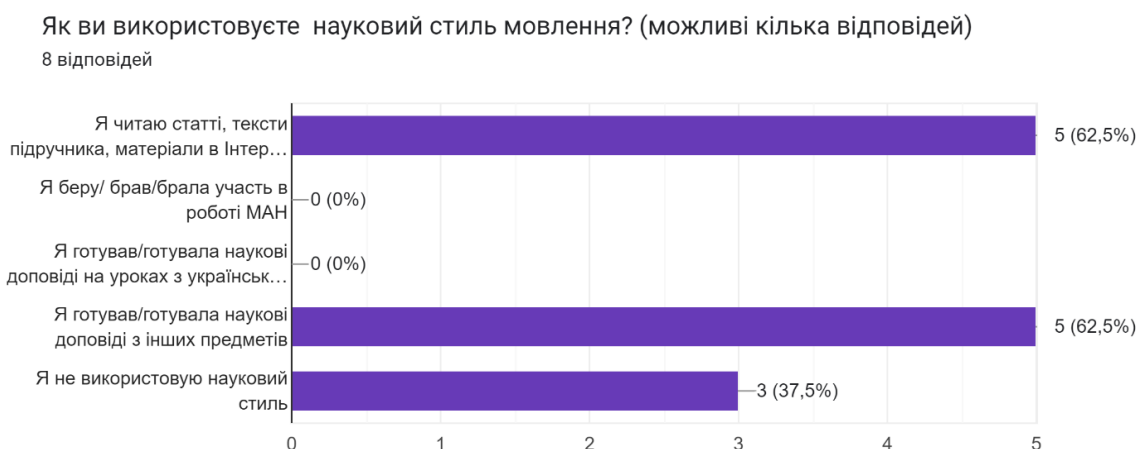

Рисунок 3. Відповідь на питання 1 опитування 1 (10-В клас)

Очікувано в обох класах були учні, які вважали, що не мовлять науковим стилем узагалі. Як з'ясувалося пізніше, вони не знали характеристик цього стилю, властивих для нього лексем і термінів, а тому були переконані, що на уроках хімії, історії, географії, української мови він не вживається.

Питання про жанр наукової доповіді в першому опитуванні отримало різні відповіді (рис. 4, 5): більшість учнів погодилися, що знати про нього не зайве, але були й такі, хто вважав, що виголошувати наукові доповіді їм не доведеться, хоча пізніше в бесіді ці ж учні заявили, що мають намір вступати до вишів. Для них було несподіванкою, що в академічному мовленні студенти регулярно використовують цей жанр.

Питання про використання словосполучень і фразеологізмів у науковій доповіді містило дві правильні відповіді (рис. 6, 7).

Аналізуючи результати 10-Б класу, бачимо, що більша частина відповідей учнів виявилася правильною (77,8% та 33,3%). З іншого боку, 44,4% відповідей свідчать про те, що десятикласники припускаються помилок.

Опитування у 10-В класі показало, що учні гірше орієнтуються у виразах, які варто використовувати в науковій доповіді.

Аналізуючи результати опитування, розуміємо, що хоч в загальному 87,5% відповідей свідчать про правильне використання сполук, все ж 62,5% відповідей показують, що опитувані можуть припуститися помилок.

Післяекспериментальне опитування 2 засвідчило успіхи десятикласників в опануванні наукової комунікації загалом і жанру доповіді зокрема. Правильно визначила наукову доповідь абсолютна більшість учасників (рис. 8, 9).

Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?
9 відповідей

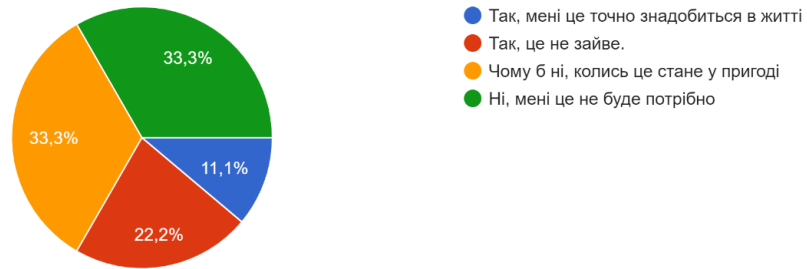

Рисунок 4. Відповідь на питання 6 опитування 1 (10-Б клас)

Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?
8 відповідей

Рисунок 5. Відповідь на питання 6 опитування 1 (10-В клас)

Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді)
9 відповідей

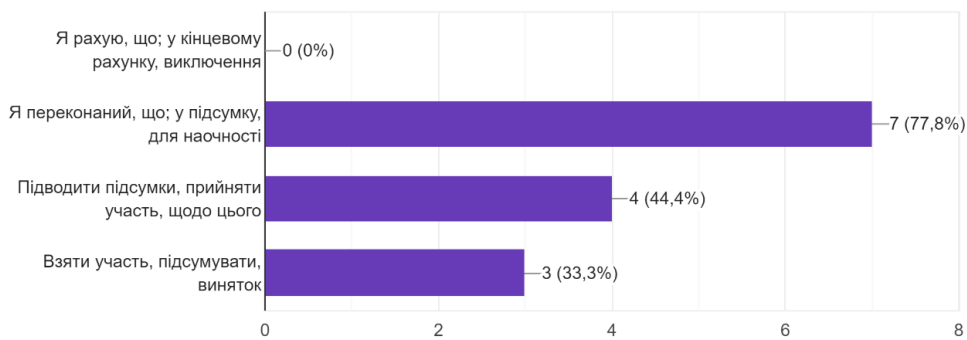

Рисунок 6. Відповідь на питання 7 опитування 1 (10-Б клас)

Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді)
8 відповідей

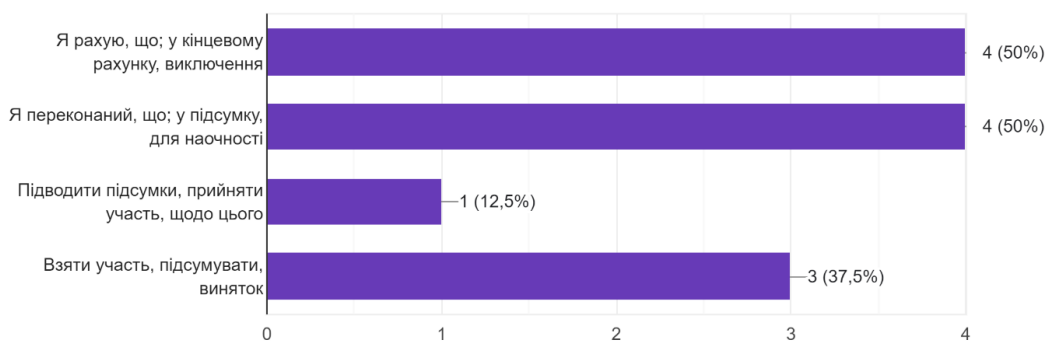
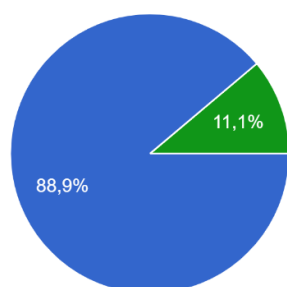

Рисунок 7. Відповідь на питання 7 опитування 1 (10-В клас)

Оберіть правильне твердження про наукову доповідь

9 відповідей

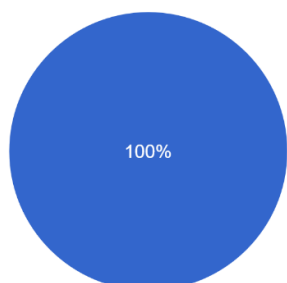

- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми; виголо...
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми, не виго...
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомленн...
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомленн...

Рисунок 8. Відповідь на питання 1 опитування 2 (10-Б клас)

Оберіть правильне твердження про наукову доповідь

14 відповідей

- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми; виголо...
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми, не виго...
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомленн...
- Наукова доповідь - це жанр наукового стилю, що передбачає повідомленн...

Рисунок 9. Відповідь на питання 1 опитування 2 (10-В клас)

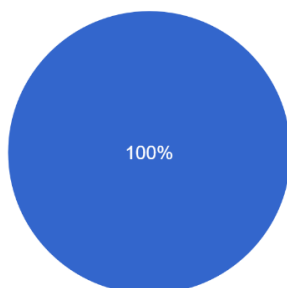
Під час першого опитування лише 55,6-70% учнів двох класів змогли правильно відповісти на питання, що стосувалося визначення наукової доповіді. Такі ж позитивні зміни відбулися у розумінні структури наукової доповіді та оформлення її складників (рис. 10, 11).

Про користь пропонованої технології навчання наукової комунікації за жанровим

підходом свідчить те, що кількість правильних відповідей 10-класників після її реалізації на уроках української мови є близькою до кількості правильних відповідей студентів університету (рис.12, 13), які протягом навчання до 4-го курсу активно практикують наукове мовлення і мають досвід підготовки і виголошення наукових доповідей на конференціях.

Оберіть рядок, де правильно зазначено структуру наукової доповіді

9 відповідей

- вступ, основна частина, висновки
- основна частина, висновки, вступ
- вступ, висновки, основна частина
- основна частина, вступ, висновки

Рисунок 10. Відповідь на питання 9 опитування 2 (10-Б клас)

Оберіть рядок, де правильно зазначено структуру наукової доповіді

14 відповідей

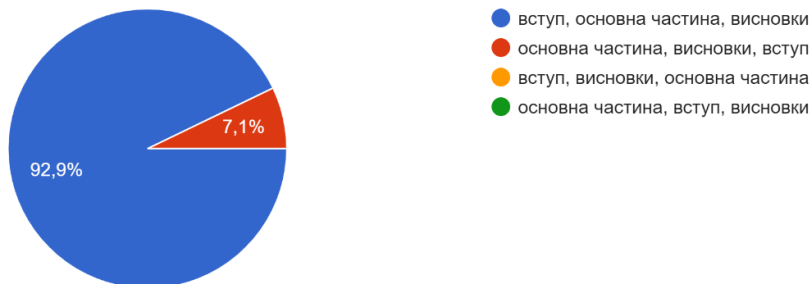

Рисунок 11. Відповідь на питання 9 опитування 2 (10-В клас)

Оберіть правильне твердження про наукову доповідь

12 правильних відповідей із 14

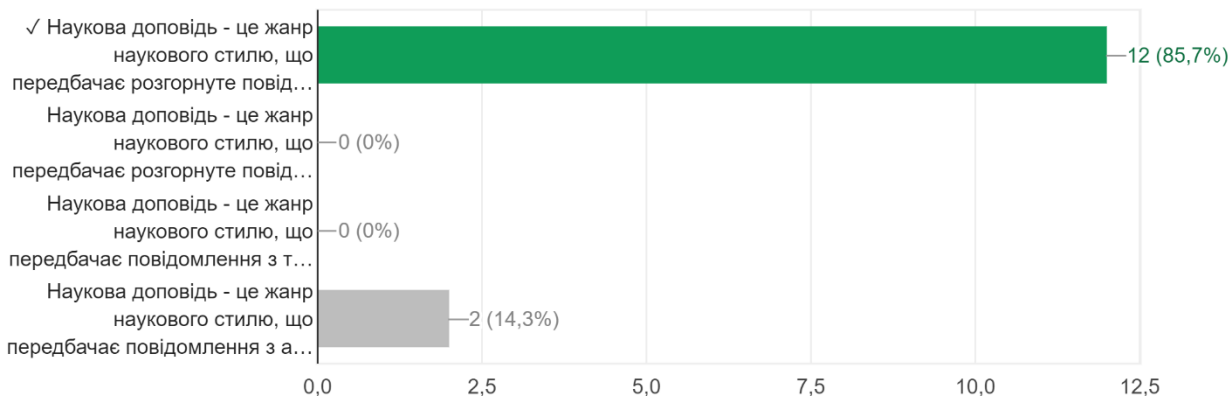

Рисунок 12. Відповідь на питання 1 опитування 2 (студенти 4 року навчання ОС "Бакалавр")

Оберіть рядок, де правильно зазначено структуру наукової доповіді

14 правильних відповідей із 14

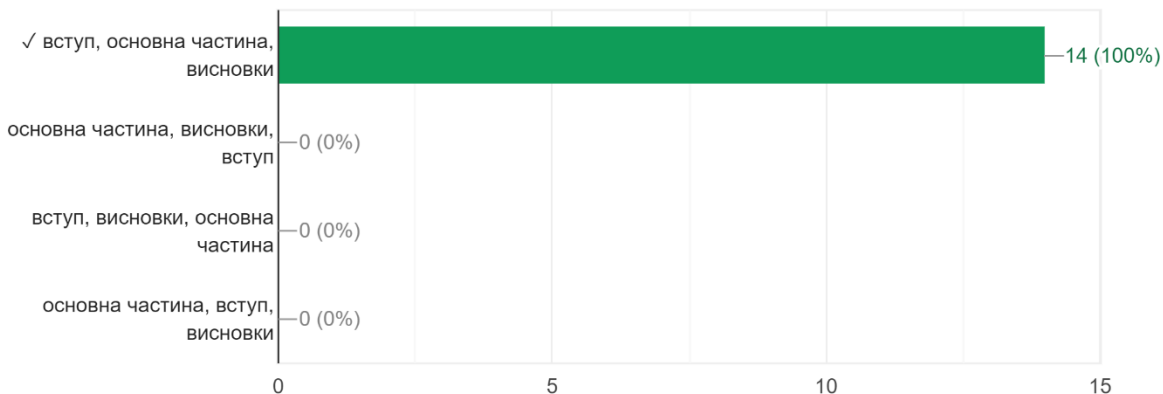

Рисунок 13. Відповідь на питання 9 опитування 2 (студенти 4 року навчання ОС "Бакалавр")

Загальний аналіз прогресу 10-класників у набутті умінь і навичок наукової комунікації підтверджує припущення про те, що технологія навчання за жанровим підходом дає відчутний результат і допомагає підготувати учнів до подальшого

навчання у фахових коледжах та університетах. На початку експерименту 44,4% учнів не могли правильно дати визначення науковій доповіді як жанру наукового стилю, наприкінці експерименту ця кількість знизилася до 11,1% учнів.

Спочатку лише 66,7% опитуваних 10-класників виявили бажання навчитися грамотно створювати наукову доповідь, а в кінці експерименту кількість таких учнів зростає до 100%. Також десятикласники почали цікавитися слововживанням у науковому стилі, самостійно створювали цікаві метафори, наприклад *гроно дісприслівників, сонячне затемнення в морфології, каскад визначень*; навчилися використовувати наукові фразеологізми, а також жваво тренувалися в усному публічному мовленні, ставили питання до слухачів під час мовлення.

Зазначимо, що, незважаючи на наявність помилок, які все-таки зробили деякі учні в другому опитуванні, усі вони в післяекспериментальному обговоренні відгукувалися схвально про такий сценарій навчання і засвідчили, що почуваються більш упевнено і не вважають, що наукове мовлення не доступне для них.

Для перевірки впливу застосування навчальної технології на загальну успішність 10-класників з української мови було проведено порівняння семестрових оцінок з предмета до та після емпіричної фази дослідження (таблиця 1).

Таблиця 1. Середній бал успішності з української мови учасників експериментального навчання в 2023–2024 навчальному році

	Семестр 1 (до впровадження навчальної технології)	Семестр 2 (після впровадження навчальної технології)	Приріст, %
10-Б клас	7,8	8,4	11,1
10-В клас	8,1	9	7,7

Безперечно, не можна стверджувати, що приріст в оцінках зумовлений лише й виключно впровадженням технології навчання наукової комунікації за жанровим підходом в навчальний процес школи 277 міста Києва. Однак, учителі української мови вважають, що апробація технології була потужним організованим втручанням у традиційні умови навчання. Отже, вірогідно, загальні успіхи 10-класників можна пов'язувати в тому числі і з їхньою в цьому дослідженні.

Висновки та перспективи дослідження. У процесі дослідження здійснено теоретичне узагальнення досвіду впровадження жанрового підходу і технології навчання наукової комунікації 10-класників на уроках української мови. Запропонована авторками технологія містить комплекс вправ і завдань, складається з серії уроків, домашнього завдання, самостійної роботи, формує компетентність учнів у науковому стилі на основі зарубіжного та вітчизняного досвіду і описується процесуальними, мовними, уснотекстовими й писемнотекстовими характеристиками. Для розуміння користі дидактичної технології

для подальшого навчання старшокласників в університетах було проведено опитування студентів-філологів освітньої спеціальності Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

У ході апробації інноваційного застосування технології навчання наукової комунікації в усній та писемній формах за системним і жанровим підходами його метою була перевірка ефективності 4-етапної структури технології та порівняння досягнень 10-класників із вміннями і навичками наукової комунікації студентів університету, які опановують академічне мовлення в одному з навчальних курсів бакалаврату. Результати засвідчили не лише істотний взаємозв'язок прогресу 10-класників у жанрі наукової доповіді, але й формування стабільних умінь і навичок мовити в науковому стилі, використовувати термінологію, наукові метафори, користуватися словником термінів, необхідних для реалізації сценарію наукової доповіді. Ця компетентність прислужиться старшокласникам для подальшого здобуття кваліфікації у вишах України.

Цікавим додатковим параметром став приріст успішності навчання з української мови у першому семестрі та другому семестрі навчального року 2023-2024 в 10-Б та 10-В класах, де впроваджувалася авторська технологія навчання наукової комунікації. Він становить відповідно 11.1% та 7.7 %. Зважаючи на відносно рівні стартові умови за критерієм успішності з української мови в обох класах, автори пов'язують прогрес із застосуванням інноваційної технології навчання. Практика колективної наукової доповіді дала старшокласникам змогу зрозуміти особливості наукового жанру і використати жанровий підхід для вдосконалення загальних навичок наукового спілкування, засвоїти важливі особливості наукового стилю української мови, використати різноманітні ресурси для складання тез доповіді й оформлення презентації. Додатковим здобутком експериментального навчання стало активне використання учнями невербальних засобів усного наукового мовлення, зокрема жестів заохочення, колективних вигуків схвалення і підбадьорювання під час доповідей.

Автори засвідчують, що не вдалося досягти рівномірного прогресу в уміннях наукової комунікації в обох 10-х класах. Можна припустити, що однією із причин стала відсутність деяких учнів на першому ввідному уроці. Перспективним напрямком подальших досліджень цієї теми може бути створення технології навчання наукової доповіді іноземною мовою, залучення інших наукових жанрів, наприклад рецензії і коментаря.

Внесок авторів: Олеся Любашенко – огляд джерел і аналіз проблеми; методологія; висновки і перспективи дослідження; Владислава Лоза – створення та апробація технології, методичне забезпечення; Алла Горкуненко – збір емпіричних даних.

Список використаних джерел

Богданов, І. Т. (Ред.). (2021). *Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 13 травня 2021 року. Гуманітарні науки, 2*. БДПУ

Гриневич, Л. М., Морзе, Н. В., & Бойко, М. А. (2020). Наукова освіта як основа формування інноваційної компетентності в умовах цифрової трансформації суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання, 3(77)*, 1–26. <https://doi.org/10.33407/itlt.v77i3.3980>.

Грищенко, М. (Ред.). (2016). *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи*. Міністерство освіти і науки України.

Іщенко, Н. (2014). Жанрова палітра наукової комунікації. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна, 42*, 67–69.

Київська міська рада. (2023, 23 жовтня). *Тиждень української писемності та мови: які заходи заплановані у столиці*. <https://bit.ly/3VrdZ3R>

Київська Мала академія наук. (б. д.). *Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України*. <https://kman.kyiv.ua/ua/Konkurs-zakhist-2022-2023>.

Кравченко, Т. (2024). Інноваційні підходи до навчання наукової комунікації: досвід США та Великої Британії. *Актуальні питання у сучасній науці, 4(22)*, 939–950. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-939-950](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-939-950)

Луценко, В. (2023). Зміст і форми навчання наукової комунікації студентів технічних ЗВО. *Вісник науки та освіти, 7(13)*, 622–630. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-619-630](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-619-630)

Мала академія наук України. (2022). *Платформа*. <https://platform.man.gov.ua/>

Мельник, Ю. (2012). Методика підготовки до наукової доповіді. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія, 1*, 29–33.

Мех, Н. (2019). Жанросфера сучасної української наукової комунікації. *Мова і міжкультурна комунікація, 1*, 64–73;

Мигаль, В. (2007). *Теорія і методи наукової творчості: Навчальний посібник*. Видавничий Дім "ІНЖЕК".

Прокопенко, Л. (2021). *Наукова комунікація як складник фахової діяльності: практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання*. Букаєв

Романюха, М. В. (2021). Жанрово-стилістичні виклики у відтворенні англomовного наукового тексту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, 49(2)*, 174–177. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-2.40>

Сівіцька, С. П. (Ред.). (2021). *Філологія очима молоді. Збірник матеріалів I наукової учнівської конференції (27 квітня 2021 року)*. Національний університет Полтавська Політехніка імені Юрія Кондратюка. <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2021/1nuk-fou/zbirnik-materialiv.pdf>

Яценко, Н. (2017). Жанрово-стильова специфіка наукової рецензії. *Українська мова, 1*, 92–101.

Bhatia, V. (2002). A generic view of academic discourse. In J. Flowerdew (Ed.), *Academic*

discourse (pp. 31–49). Longman. <https://doi.org/10.4324/9781315838069-9>

Hood, S. (2004). Managing attitude in undergraduate academic writing: A focus on the introductions to research reports. In L. J. Ravelli & R. A. Ellis (Eds.), *Analysing academic writing: Contextualized frameworks* (pp. 24–44). Bloomsbury Academic. <https://doi.org/10.5040/9781474211741.ch-003>

Hood, S., & Forey, G. (2005). Introducing a conference paper: Getting interpersonal with your audience. *Journal of English for Academic Purposes*, 4(4), 291–306. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2005.07.003>

Johns, A. M. (Ed.). (2001). *Genre in the classroom: Multiple perspectives* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781410604262>

Kaur, K., & Mohamad Ali, A. (2017). Exploring the genre of academic oral presentations: A critical review. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, 7(1), 152–162. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v.7n.1p.152>

Liu, C., & Chen, M. (2022). A genre-based approach in the secondary school English writing class: Voices from student-teachers in the teaching practicum. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.992360>

Paltridge, B. (2012). Genre and English for specific purposes. In B. Paltridge & S. Starfield (Eds.), *The handbook of English for specific purposes* (pp. 347–366). Portico. <https://doi.org/10.1002/9781118339855.ch18>

Rowley-Jolivet, E., & Carter-Thomas, S. (2005). The rhetoric of conference presentation introductions: Context, argument and interaction. *International Journal of Applied Linguistics*, 15(1), 45–70. <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.2005.00080.x>

Toraman, S., Cox, K., Plano Clark, V. L., & Dariotis, J. K. (2020). Graduate students' current practices for writing a mixed methods research study abstract: An examination of Doctoral dissertation and Master's thesis abstracts in the ProQuest dissertations and theses GlobalTM database. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 12(1), 110–128. <https://doi.org/10.29034/ijmra.v12n1a4>

van Enk, A., & Power, K. (2017). What is a research article?: Genre variability and data selection in genre research. *Journal of English for Academic Purposes*, 29, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2017.07.002>

Wallen, N., & Fraenkel, J. (2013). *Educational research*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781410601001>

References

Bogdanov, I. T. (Ed.). (2021). *Zbirnyk tez naukovykh dopovidey studentiv Berdyanskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu na Dnyakh nauky 13 travnya 2021 roku. Humanitarni nauky [Proceedings of the scientific reports by students of Berdyansk state pedagogical university*

at the Science Days on May 13, 2021. Humanities], 2. BDPU (In Ukrainian).

Bhatia, V. (2002). A generic view of academic discourse. In J. Flowerdew (Ed.), *Academic discourse* (pp. 31–49). Longman. <https://doi.org/10.4324/9781315838069-9>

Hood, S. (2004). Managing attitude in undergraduate academic writing: A focus on the introductions to research reports. In L.J. Ravelli & R.A. Ellis (Ed.), *Analysing academic writing: Contextualized frameworks* (pp. 24–44). Bloomsbury Academic. <https://doi.org/10.5040/9781474211741.ch-003>

Hood, S., & Forey, G. (2005). Introducing a conference paper: Getting interpersonal with your audience. *Journal of English for Academic Purposes*, 4(4), 291–306. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2005.07.003>

Hrynevych, L. M., Morze, N. V., & Boyko, M. A. (2020). Naukova osvita yak osnova formuvannya innovatsiynoyi kompetentnosti v umovakh tsyfrovoyi transformatsiyi suspilstva. [Scientific education as the foundation for developing innovative competence in the context of digital transformation of society]. *Informatsiyni Tekhnolohiyi i Zasoby Navchannya*, 3(77), 1–26. <https://doi.org/10.33407/itlt.v77i3.3980> (In Ukrainian).

Hryshchenko, M. (Ed.). (2016). *Nova Ukrayinska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoyi shkoly [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]*. Ministry of Education and Science of Ukraine (In Ukrainian).

Ishchenko, N. (2014). Zhanrova palitra naukovoyi komunikatsiyi [The genre palette of scientific communication]. *Naukovi Zapysky Natsionalnoho Universytetu Ostrozka Akademiya. Seriya: Filolohichna*, 42, 67–69 (In Ukrainian).

Johns, A. M. (Ed.). (2001). *Genre in the classroom: Multiple perspectives* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781410604262>

Kaur, K., & Mohamad Ali, A. (2017). Exploring the genre of academic oral presentations: A critical review. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, 7(1), 152–162. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v.7n.1p.152>

Kyiv City Council. (2023, October 23). *Tyzhden ukrayinskoyi pysemnosti ta movy: Vaki zakhody zaplanovani u stolytsi. [Week of Ukrainian writing and language: What events are planned in the capital]*. <https://bit.ly/3VrdZ3R> (In Ukrainian)

Kyiv Small Academy of Sciences. (n.d.). *Konkurs-zakhyst naukovo-doslidnytskykh robit uchniv-chleniv Maloyi akademiyi nauk Ukrayiny [Competition-defense of research works of students-members of the Small academy of Sciences of Ukraine]*. <https://kman.kyiv.ua/ua/Konkurs-zakhyst-2022-2023> (In Ukrainian)

Kravchenko, T. (2024). Innovatsiyni pidkhody do navchannya naukovoyi komunikatsiyi: Dosvid USA ta Velykoyi Brytaniyi [Innovative approaches to teaching scientific communication: Experiences from

the USA and the UK]. *Aktualni Pytannya u Suchasnyy Nautsi*, 4(22), 939-950. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-939-950](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-939-950). (In Ukrainian)

Liu, C., & Chen, M. (2022). A genre-based approach in the secondary school English writing class: Voices from student-teachers in the teaching practicum. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.992360>

Lutsenko, V. (2023). Zmist i formy navchannya naukovoї komunikatsiyi studentiv tekhnichnykh ZVO. [The Content and forms of teaching scientific communication to students in technical universities.] *Visnyk Nauky ta Osvity*, 7(13), 620–630. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-619-630](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-619-630) (In Ukrainian)

Mekh, N. (2019).(n.d.) Zhanrosfera suchasnoyi ukrayinskoyi naukovoї komunikatsiyi. [The genre sphere of contemporary Ukrainian scientific communication]. *Mova i Mizhkulturna Komunikatsiya*, 1, 64-73 (In Ukrainian)

Melnyk, Y. (2012).(n.d.) Metodyka pidhotovky do naukovoї dopovidi. [Emotions as the object of study in Linguistics]. *Teoriya i Praktyka Upravlinnya Sotsialnymy Systemamy: Filosofiya, Psykholohiya, Pedahohika, Sotsiolohiya*. 1, 29–33 (In Ukrainian)

Myhal, V. (2007).(n.d.) *Teoriya i metody naukovoї tvorchosti: Navchalnyy posibnyk*. [Theory and methods of scientific creativity]. Vydavnychyy Dim "INZHEK" (In Ukrainian)

Paltridge, B. (2012). Genre and English for specific purposes. In B. Paltridge & S. Starfield (Eds.), *The Handbook of English for Specific Purposes* (pp. 347–366). Portico. <https://doi.org/10.1002/9781118339855.ch18>

Prokopenko, L. (2021). *Naukova komunikatsiya yak skladnyk fakhovoyi diyalnosti. Praktykum dlya zdobuvachiv pershoho (bakalavrs'koho) rivnya vyshchoyi osvity dennoyi formy navchannya [Scientific communication as a component of professional activity: A practicum for first-level (Bachelor's) degree seekers in full-time higher education]*. Bukayev (In Ukrainian).

Romanyukha, M.V. (2021). Zhanrovo-stylistychni vykyly u vidtvorenni anhlomovnoho naukovoho tekstu [Genre and stylistic challenges in reproducing English-

language academic texts]. *Naukovyy Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Seriya: Filolohiya*. 49(2), 174–177. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-2.40> (In Ukrainian)

Rowley-Jolivet, E., & Carter-Thomas, S. (2005). The rhetoric of conference presentation introductions: context, argument and interaction. *International Journal of Applied Linguistics*, 15(1), 45–70. <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.2005.00080.x>

Sivitska, S.P. (Ed.). (2021). *Filolohiya ochyma molodi. Zbirnyk materialiv I naukovoї uchnivskoyi konferentsiyi (27 kvitnya 2021 roku) [Philology through the eyes of young people. Proceedings of the 1st scientific student conference]*. National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic". <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/events/conf/2021/1nuk-fou/zbirnyk-materialiv.pdf>

Small Academy of Sciences of Ukraine. (2022). *Platforma [Platform]*. <https://platform.man.gov.ua/>

Toraman, S., Cox, K., Plano Clark, V. L., & Darlotis, J. K. (2020). Graduate students' current practices for writing a mixed methods research study abstract: An examination of Doctoral dissertation and Master's thesis abstracts in the ProQuest dissertations and theses GlobalTM database. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 12(1), 110–128. <https://doi.org/10.29034/ijmra.v12n1a4>

van Enk, A., & Power, K. (2017). What is a research article?: Genre variability and data selection in genre research. *Journal of English for Academic Purposes*, 29, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2017.07.002>

Wallen, N., & Fraenkel, J. (2013). *Educational research*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781410601001>

Yatsenko, N. (2017). Zhanrovo-stylova spetsyfika naukovoї retsenziyi. [Genre and stylistic specifics of academic review]. *Ukrayinska Mova*, 1, 92–101. (In Ukrainian)

Отримано редакцією журналу / Received: 03.05.24
Прорецензовано/ Reviewed: 14.05.24
Схвалено до друку / Accepted: 22.05.24

Додаток А Пам'ятка "Наукова комунікація в жанрі наукової доповіді"

Наукова доповідь – це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної наукової теми; попередньо готується у вигляді тез, презентації, виголошується в аудиторії. У доповіді порушують актуальні наукові проблеми, питання, які є частиною теорії чи практики науки. Доповідь виголошують на уроці, зборах чи тематичному занятті гуртка, на учнівських конференціях.

Наукова доповідь буває *одноосібна* і *колективна*. У **колективній доповіді** співавтори розподіляють між собою підготовку структурних частин і планують послідовність доповідачів під час виголошення в аудиторії. З-поміж **вимог** до наукової доповіді основними є такі:

- наукова обґрунтованість,
- перевірений фактичний матеріал,
- переконливість висновків,
- використання наукового словника.

ПІДГОТОВКА НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

Здійснюйте підготовку доповіді (частини доповіді) у такій послідовності:

- 1) читання й аналіз літератури, статей, підручників з теми доповіді;
- 2) підготовка тез або презентації;
- 3) виголошення доповіді в аудиторії.

Щоб якісно підготувати наукову доповідь, дотримуйтеся такого плану:

- 1) з'ясуйте мету й завдання доповіді, ураховуючи цільову аудиторію;
- 2) сформулюйте тему та мікротеми, запишіть складний план;
- 3) доберіть й опрацюйте наукову літературу; зробіть тематичні виписки та запишіть тези;
- 4) визначте суперечливі питання, продумайте, як їх репрезентувати в доповіді;
- 5) визначте, які способи ілюстрації фактичного матеріалу доцільно використати для розкриття кожного пункту плану (мультимедійна презентація, таблиця, таблиця, малюнки, схеми, діаграми, відеозаписи тощо);
- 6) продумайте оригінальний початок доповіді (наприклад, *досвідчені мовці радять починати доповідь із несподіваної для слухачів тези, риторичного запитання, приголомшливого факту*);
- 7) відповідно до мети доповіді сформулюйте висновки;
- 8) оформте тези або презентацію.

СТРУКТУРА НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

Доповідь зазвичай має трьохелементну структуру:

- 1) вступ,
- 2) основна частина,
- 3) висновки.

У **вступі** потрібно поінформувати про тему (наприклад, *"Використання прислівників-синонімів у науковому тексті"*) і звернутися до слухачів. Важливо підкреслити актуальність теми (можна сказати, приміром, *що українцям важливо урізноманітнювати мовлення, розповідаючи про певну проблему, наукове питання*). Крім цього, у вступі зазначають **мету** доповіді (наприклад, *"Метою цієї доповіді є визначення різновидів прислівників, які можуть бути використані як синоніми в науковому тексті"*).

В **основній частині** автор (автори) описує/ють усі частини доповіді згідно з планом доповіді та ілюструють їх графічними матеріалами (діаграмами, рисунками, схемами, прикладами).

Наприклад:

1. Що таке прислівник?
2. Явище синонімії.
3. Особливості прислівників у науковому стилі.
4. Які прислівники вважати синонімами в науковому тексті (*розвивається швидко, стрімко, активно*)?
5. Які прислівники не є синонімами в науковому тексті (*розвивається хутенько, стрімголов, шалено*)?

У **висновках** необхідно підвести підсумки наукової доповіді, узагальнивши всі частини наукової теми.

Письмовий варіант доповіді називають **тезами доповіді**. Вони також містять додаткові елементи структури тексту, які мають бути оформлені та додані до основних елементів:

- титульний лист, на якому вказують ім'я і прізвище автора (авторів), тему, заклад чи установу;
- зміст доповіді, у якому фігурують усі структурні частини;
- список використаних джерел і літератури.

Презентацію доповіді готують у програмах Power Point, Canva та ін.

- Кожний слайд презентації відповідає структурній частині доповіді.
- Слайди варто оформлювати в одному стилі.
- Ілюстрації, графіки, схеми мають бути розбірливими і легко сприйматися візуально.

Виголошення доповіді.

Важливо не читати текст, представлений на слайдах, а коментувати його, додавати деталі, доповнювати і пояснювати інформацію.

ПРИКЛАД ТЕЗ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

<http://surl.li/ubpwt>

ВИГОЛОШЕННЯ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

Для того, щоб вас уважно слухали, доцільно застосовувати такі формальні прийоми:

- запитати в аудиторії, що слухачі знають про прислівник в українській мові (**риторичне запитання**);
- запитати слухачів, чи вжили б вони вислів "Ця наукова проблема добряче набридає дослідникам, як муха в спасівку" (**елементи гумору**);
- дізнатися, чи відповідає науковому стилю запитання: *Невже ви й справді вважаєте що можна повторити тричі слово "актуально" в одному реченні, і від цього текст стане науковим?* (**використання жестів, міміки, усмішки, здивування**);
- коментуючи слайди презентації, необхідно звертати увагу слухачів на зміст кожного з них: *на цьому слайді ви бачите, тут зупинимось на ..., ось приклади неправильного вживання...* (**акценти**).

ПРИКЛАД ПРЕЗЕНТАЦІЇ НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

МОВА НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

- Не забувайте структурувати науковий текст, використовуючи причинно-наслідкові зв'язки: *по-перше, отож, такий-то науковець стверджує, що, отже* тощо.
- У науковому стилі майже не використовують особові займенники у формах першої та другої особи, однак досить часто застосовують конструкції без підмета (наприклад, "Відомо, що...").
- У науковій доповіді прийнято мовити в першій особі множини: *вважаємо, наполягаємо, ми стверджуємо*.
- Науковий стиль характеризується логічною послідовністю викладу, упорядкованою системою зв'язку між частинами висловлювання, прагненням авторів до точності, стислості, однозначності, насиченості змісту.
- У доповіді висновки впливають зі змісту, вони є несуперечливі, а текст розбитий на окремі смислові відрізки, що відображають рух думки від часткового до загального або від загального до конкретного.

СЛОВНИК НАУКОВОЇ ДОПОВІДІ

ВСТУПНІ ФРАЗИ У НАУКОВИХ ТЕКСТАХ

- Ця стаття присвячена темі (проблемі, питанню) ...
- Стаття являє собою узагальнення (виклад, опис, аналіз, огляд) ...
- У статті йдеться про (оцінку, аналіз, виклад, опис, узагальнення), представлена думка / позиція ...
- Стаття ділиться на ..., починається з ..., закінчується ..., складається з ...
- Суть проблеми зводиться до того, щоб ...
- Наша основна (головна) мета, наше (завдання) полягають в тому, щоб ...

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ, УТОЧНЕННЯ ЗМІСТУ

- Автор зачіпає (ставить, висвітлює) такі проблеми ...
- Автор зупиняється на таких проблемах (питаннях, фактах) ...
- Праця автора стосується таких проблем (питань, фактів) ...
- Сутність проблеми зводиться до ... (полягає в ...).
- Автор наводить джерела, підводить нас до висновку, робить висновки, підводить підсумок, говорить, стверджує ...
- Автор аналізує, характеризує, розкриває недоліки, суперечності; автор пояснює, описує, називає, формулює, висуває гіпотезу, висловлює припущення, зупиняється, зазначає, підкреслює, виділяє спеціальне, приділяє увагу, стверджує, доводить ...
- Автор вважає, дотримується думки, відстоює, поділяє погляди ...
- Автор порівнює, зіставляє, протиставляє ...

- Автор/ка погоджується (згоден/згодна), заперечує, сперечається, спростовує, полемізує, критикує, висуває аргументи, докази ...

- Автор посилається, спирається, ілюструє, наводить приклад, цитує, обґрунтовує, має на увазі; пояснює це тим, що; бачить причину цього в тому, що ...

- За словами ..., автор писав (відзначав, вважав) ..., як стверджує автор (повідомляє, вважає) ...

ОЦІНЮВАННЯ ПРАЦІ В НАУКОВОМУ СТИЛІ

- Основна (головна) цінність роботи (складається, полягає) в ...

- Перевагою (недоліком) роботи є ...

- До переваг (недоліків) роботи належать ...

- Заслуга автора полягає (полягає) в тому, що ...

- Робота має велике (теоретичне, практичне) значення.

- З теоретичної (практичної) позиції важливо ...

- Не можна (не) погодитися з, викликає заперечення (сумніви), не зовсім зрозуміло (спірно, вимагає дискусії) ...

- Бажано (корисно, доцільно) було б ...

ОСНОВНА ЧАСТИНА НАПИСАННЯ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

- По-перше, по-друге, по-третє ...

- Основне, головне, основна теза ..., найважливішим є, істотно...

- Звернемо увагу на ..., істотно те, що ...

- Слід зазначити (врахувати) ...

- Зазвичай, переважно, найчастіше, характерно, типово, найбільш поширений ...

- Звернемо увагу, серед (чого), зауважимо, що стосується, слід виділити, необхідно підкреслити, підкреслимо.

- Крім того, при цьому, додамо, слід додати ...

- На додачу до всього згаданого (зазначеного)...

- Одночасно, поряд з тим, ідентичне явище являє собою ...

- Один з ... це ... зокрема, один з ... постає ...

- Водночас, з одного боку, з іншого боку, навпаки, в свою чергу, в зв'язку з цим аналогічним чином, для порівняння візьмемо ...

- Загалом, одним словом, отже, у підсумку, узагальнюючи ...

- Ілюструємо це положення, як ілюстрацію використовуємо ..., у застосуванні до ..., ... демонструємо прикладом

- Точніше, іншими словами, краще сказати, так би мовити; зрозуміло, що..., а саме, в іншій термінології ...

- Навіть, тільки лише, особливо, саме в цьому, тут, найбільш помітний, підкреслимо

- як ми спробували показати...

- Вважаємо, що ..., на наш погляд, беремо сміливість стверджувати,

- Ми вважаємо за краще говорити, автор вважає, на нашу думку, (глибокому) переконання ...

ВИСНОВОК У ЗАКЛЮЧНІЙ ЧАСТИНІ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

- Суть викладеного зводиться до ...

- Наприкінці варто наголосити (зазначити, підкреслити, зупинитися) ...

- Висновок є логічним, бо...

- Із зазначеного випливає ...

- Врешті-решт, кінець кінцем

- Отже...

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НАУКОВОГО СТИЛЮ

- абсолютна більшість

- акцентувати увагу

- поза сумнівом

- без винятку

- незліченна кількість

- з огляду на те, що

- через те, що

- у цьому випадку

- значною мірою

- у крайньому разі

- у загальних рисах

- відігравати роль

- із зазначеного випливає

- мати на меті

- є всі підстави вважати

- зважати на похибку

- як було зазначено

- незаперечний факт

- неодмінна умова

- можна зробити висновки

- сформулювати правило

- результати експерименту

- в окремих випадках
- на відміну від
- на підтвердження
- у низці випадків

- попередні висновки
- як показав аналіз
- у зв'язку з тим, що
- унаслідок того, що

НАУКОВІ МЕТАФОРИ

- наукові артефакти
- центр тяжіння
- сива давнина
- золота проба
- за гамбурзьким рахунком

- наріжний камінь
- золоті слова
- генетичний код
- дерево життя
- комп'ютерний мозок

Додаток Б

Опитувальник 1 "Перевірка знань, умінь з наукової комунікації та мотивації до експериментального навчання"

1. Як ви використовуєте науковий стиль мовлення? (можливі кілька відповідей)

- Я читаю статті, тексти підручника, матеріали в інтернеті, дивлюся наукові документальні фільми
- Я беру/ брав/брала участь у роботі МАН
- Я готував/готувала наукові доповіді на уроках з української мови
- Я готував/готувала наукові доповіді з інших предметів
- Я не використовую науковий стиль

2. Оберіть правильне твердження.

- Науковий стиль – це функціональний різновид мови, який використовують у галузі науки й освіти.
- Науковий стиль – це функціональний різновид мови, який використовують у галузі науки, освіти, масмедіа та політичній діяльності.
- Науковий стиль – це функціональний різновид мови, який характеризується чіткою логікою викладення думок, експресивністю, використанням термінології.
- Науковий стиль – це функціональний різновид мови, який використовують для впливу на думку читача.

3. Оберіть рядок, де подано особливості наукового стилю:

- загальноновживані слова, експресивність, неповні речення, наявні жаргонізми/вulgаризми, дозволяється неправильна вимова;
- уживання термінів, чітка структура тексту, логічність, однозначність уживаних слів, використання складних речень, карт, схем, таблиць;
- нейтральна лексика, прямий порядок слів, точність і лаконічність, стандартний початок та кінець, використання мовних штампів і кліше;
- використання емоційно забарвлених слів, логічне викладення інформації з метою переконання слухачів, чіткий спосіб викладення думок, риторичні запитання, спонукальні речення;
- лексика різноманітна, естетичний вплив на читача, експресивність, змішування лексичних і граматичних стилів.

4. Де використовують науковий стиль?

- художня література;
- наука, техніка, виробництво;
- засоби масової інформації;
- державно-політичне, економічне життя, законодавство, адміністративно-господарська діяльність.

5. Що таке наукова доповідь?

- Це текст, який потрібно написати.
- Це текст, який потрібно прочитати.
- Це текст, який потрібно написати і прочитати вголос.
- Це текст, який потрібно написати і виголошувати, спираючись на презентацію чи нотатки.

6. Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?

- Так, мені це точно знадобиться в житті.
- Так, це не зайве.
- Чому б ні, колись це стане у пригоді.
- Ні, мені це не буде потрібно.

7. **Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді).**
- Я рахую, що; у кінцевому рахунку, виключення.
 - Я переконаний, що; у підсумку, для наочності.
 - Підводити підсумки, прийняти участь, щодо цього.
 - Взяти участь, підсумувати, виняток.
8. **Вкажіть неправильне термінологічне словосполучення:**
- діюче законодавство;
 - текстовий редактор;
 - логічна операція;
 - наукове дослідження.
9. **Призначення усної форми наукової доповіді:**
- переконання слухача у своїй думці;
 - привернення уваги слухача до певної проблеми/теми;
 - створення бесіди, дискусії;
 - чітке сприйняття за допомогою інтонації, темпу вимови, паузи.
10. **Як характеризується підготовлена усна доповідь?**
- Чітка структура висловлювання.
 - Імпровізовані відповіді.
 - Довгі паузи, що заповнюються словами "ну", "гм", "ем".
 - Спонтанність.
11. **Оберіть правильне посднання слів:**
- експериментальне дослідження;
 - багаточисельні спостереження;
 - принципове запитання;
 - вичерпана інформація.
12. **Якби перед Вами були видатні науковці, чи зважилися б Ви виголошувати доповідь перед ними?**
- Так.
 - Ні.

Додаток В

Опитувальник 2 "Перевірка знань і вмінь з наукової комунікації після експериментального навчання"

1. **Оберіть правильне твердження про наукову доповідь.**
- Наукова доповідь – це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми; виголошується в аудиторії.
 - Наукова доповідь – це жанр наукового стилю, що передбачає розгорнуте повідомлення з певної теми, не виголошується в аудиторії.
 - Наукова доповідь – це жанр наукового стилю, що передбачає повідомлення з теми, що не є актуальною та не потребує вирішення.
 - Наукова доповідь – це жанр наукового стилю, що передбачає повідомлення з актуальної наукової проблеми, що потребує розв'язання. Не виголошується в аудиторії.
2. **Виберіть фразеологічні звороти, які вживають у науковій доповіді.**
- Кривити душею, вибитися в люди, кирпу гнути, хай йому грець, ні сіло ні впало.
 - Мати вплив, домогтися успіхів, широким фронтом, надавати допомогу, почесний обов'язок.
 - Оголосити догану, заслухавши й обговоривши, узяти до уваги, порядок денний, прийняти рішення.
 - Можна зробити висновки, сформулювати правило, наслідки експерименту, попередні висновки, як показав аналіз.
3. **Вкажіть висловлювання, які б ви вжили у своїй науковій доповіді (можливі дві відповіді).**
- Я рахую, що; у кінцевому рахунку, виключення.
 - Я переконаний, що; у підсумку, для наочності.
 - Підводити підсумки, прийняти участь, щодо цього.
 - Взяти участь, підсумувати, виняток.
4. **Знайдіть наукові метафори.**
- Грім розсердився, вишня пишається білим цвітом, осінь ходить, іде дощ, вис вітер.
 - Білий світ, рука долі, дно життя, хвіст літака, чорна душа.
 - Царство рослин, екватор клітини, дрібний підприємець, шлюбні танці, риба-пилка.
 - Час біжить, тепла атмосфера, гроші тануть, чутки ходять, грудка суму.

5. Які терміни-словосполучення ви використали б у своїй науковій доповіді?

- Доконаний вид, рівнобедрений трикутник, снотовидний собака, корінь квадратний.
- День Соборності України, Різдво Христове, швидка допомога, корупційні схеми.
- Комплексні заходи, превентивний удар, теорія ймовірності, запалення легень.
- Чистий четвер, мінлива хмарність, поривчастий вітер, День народження.

6. Оберіть правильне твердження.

- В усному науковому мовленні наголос не відіграє важливої ролі.
- В усному науковому мовленні наголос відіграє важливу роль.
- В усному науковому мовленні немає наголосів.
- В усному науковому мовленні роль відіграє тільки словесний наголос.

7. Оберіть рядок, де всі словосполучення є правильними:

- область науки, об'єм знань, в силу обставин;
- провідна установа, вищий учбовий заклад, задавати питання;
- представляю спробу, навести приклад, насамперед;
- ставити запитання, галузь науки, через обставини.

8. Чи хотіли б ви навчитися грамотно готувати наукову доповідь?

- Так, мені це точно знадобиться в житті.
- Так, це не зайве.
- Чому б ні, колись це стане у нагоді.
- Ні, мені це не буде потрібно.

9. Оберіть рядок, де правильно зазначено структуру наукової доповіді:

- вступ, основна частина, висновки;
- основна частина, висновки, вступ;
- вступ, висновки, основна частина;
- основна частина, вступ, висновки.

10. Які б структурні елементи ви додали б у вступ наукової доповіді?

- тему, актуальність роботи, мету;
- тему та мету;
- актуальність та мету роботи;
- тему та актуальність роботи.

11. Оберіть усі рядки, де зазначено вимоги щодо виголошення наукової доповіді (можливі три відповіді).

- Читати тези наукової доповіді під час виголошення, говорити просто, чітко, зрозуміло, переконливо.
- Дотримуватися логічного викладу думок.
- Будувати смислові зв'язки між частинами тексту, переходи від одного аспекту проблеми до іншого, від одного доповідача до іншого.
- Говорити стримано, монотонно, не використовувати міміку та жести не вживати риторичних запитань.

Olesia Liubashenko (Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-8167-0940

Vladyslava Loza (Ukraine)

ORCID ID: 0009-0005-1382-1136

Alla Gorkunenko (Ukraine)

ORCID ID: 0009-0001-0071-560x

TEACHING SCIENCE COMMUNICATION IN HIGH SCHOOL AND UNIVERSITY THROUGH A GENRE-BASED APPROACH

Background. *In the last decade, the focus has been on improving science communication when presenting research results or teaching specific topics in school and university programs through student participation. A genre-based approach has been employed in both oral and written forms. In the context of educational reforms in Ukraine, secondary schools are actively adopting innovative teaching methodologies to provide students with a comprehensive scientific education. Undoubtedly, these advancements call for improvements in students' science communication skills.*

The objective of this paper is to present and discuss the outcomes of integrating science communication training in the genre of scientific presentation as part of the curriculum in high specialised schools and

universities. The framework suggests employing Ukrainian language instruction based on a genre approach using a model developed by the authors.

Method. The study was conducted based on the methodological principles outlined by Norman Wallen and Jack Fraenkel (2013). The empirical phase took place from January to April 2024, involving two 10th-grade students at Specialized School 277 of Kyiv. A total of 17 learners voluntarily participated in the experimental training. Additionally, 14 fourth-year bachelor's students from Taras Shevchenko National University of Kyiv, specialising in "Theory and Methodology of Teaching Ukrainian and Foreign Languages and Literature in Secondary School," participated in a final survey. The survey was conducted with the consent of the school and university students and did not impact their grades in any subjects. It was carried out in classrooms to mitigate external influences on the results.

Results and discussion. The instructional methodology for enhancing students' science communication skills is implemented in four stages: 1) acquainting students with the features of scientific language style of in Ukrainian and the genre of scientific reporting as well as facilitating mastery of scientific terminology, phraseology, and metaphors; 2) providing guidance for the preparation of a scientific report in oral and written forms; 3) analysis of procedural, linguistic, and textual characteristics of science communication; 4) engaging students in a collective presentation and discussion of a scientific report.

After the experimental training, roughly 92% of students grasped the structure of scientific reporting, and about 78% acquired scientific vocabulary and the principles of scientific communication. The accuracy in identifying scientific genres approached that of university students, reaching 89% of the total participants.

Following the experimental training, approximately 92% of students demonstrated comprehension of the structure of scientific reporting, with around 78% acquiring scientific vocabulary and developing an understanding of the principles of science communication. The accuracy in identifying scientific genres among the participants reached 89%, approaching that of university students.

Keywords: educational technology, genre-based approach, scientific communication, genre of scientific presentation, language teaching.

BIOS

Olesia Liubashenko, PhD in Applied Linguistics, DSc in Education, Full Professor, Department of Teaching Methodology of Ukrainian and Foreign Languages and Literatures. Her areas of research interests: communication interaction, teaching and learning strategies, professional discourse.

E-mail: alessialiubashenko@gmail.com

Vladyslava Loza, Mgr "Theory of education and teaching methodology of Ukrainian language, literature, and a foreign language in professionally oriented School" at National Taras Shevchenko University of Kyiv. Her areas of research interest include methods and techniques of teaching Ukrainian and English, academic speech and writing, language teaching.

E-mail: lozavladyslava@gmail.com

Alla Gorkunenko, Methodologist teacher at School 277 in Kyiv. Her interests include innovative methods of teaching Ukrainian language and literature in secondary school, and improving students' scientific communication.

E-mail: allagorkunenko@gmail.com

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.